

Privata arbetsförmedlare är ingen mirakelkur

Dagens Nyheter den 18 juli 2017

Det finns en utbredd kritik mot Arbetsförmedlingens sätt att fungera. En statlig utredning ser nu över verksamheten. Allianspartierna vill lägga ner myndigheten och i stället låta privata förmedlingsaktörer svara för matchningen mellan arbetssökande och lediga platser.

Missnöjet med Arbetsförmedlingen står i skarp kontrast mot bilden av föregångaren Arbetsmarknadsstyrelsen (Ams) på 1960- och 1970-talen. Ams sågs då som närmast inkarnationen av den framgångsrika svenska arbetsmarknadsmodellen: genom att slussa friställd arbetskraft från stagnerande till expanderande sektorer främjades en strukturuomvandling som gav tillväxt, samtidigt som arbetslösheten hölls nere.

Huvudskälet till att arbetsmarknadspolitiken nu fungerar sämre än tidigare är att den i dag har att hantera många fler som har svårt på arbetsmarknaden. Därför har Arbetsförmedlingen hamnat i en ond cirkel. En effektiv verksamhet kräver bra kontakter med arbetsgivarna. Men ju fler arbetssökande förmedlingen får ansvar för, desto mer inriktad blir den på dem och desto svårare blir det att odla arbetsgivarkontakterna. Då blir den ännu sämre på att få de arbetssökande i arbete och tvingas fokusera ytterligare resurser på dem. Det leder till att arbetsgivarkontakterna blir ännu mer lidande och så vidare.

Allianspartiernas slutsats är att förmedlingen av jobb helt bör läggas ut på privata aktörer, till exempel bemanningsföretag, som ska få ersättning i form av en förmedlingspeng. Centerpartiets förslag är mest konkret. Enligt det skulle Arbetsförmedlingens huvudsakliga roll bli att certifiera och utvärdera privata förmedlingsaktörer. Förebilden är det system som finns i Australien och som förefaller ha bidragit till en god sysselsättningsutveckling. Privata aktörer har också kommit att spela en allt större roll i särskilt Nederländerna, Storbritannien, Tyskland och USA.

Mer användning av privata aktörer skulle kunna effektivisera arbetsmarknadspolitiken även i Sverige. Men det finns skäl att varna för övertro på effekterna. Alliansregeringens tidigare försök med privata jobbcoacher och etableringslotsar fungerade dåligt. Internationella utvärderingar ger inte heller stöd för att privata aktörer generellt fungerar bättre än statliga. Utfallet beror helt på hur privatiseringarna genomförts.

En nyckelfaktor tycks vara hur en förmedlingspeng fördelas mellan en fast ersättning för att ta sig an en arbetssökande och en prestationsdel som utgår först när denne får jobb. En för stor fast del kan innebära att de privata aktörerna främst satsar på att få många kunder men inte gör så mycket för dem; med en för stor resultatdel riktar man kanske i stället verksamheten främst mot de personer som lättast får jobb. Att hitta rätt balans är svårt. Det som främst verkar förklara framgångarna i Australien är ett välutvecklat system för att utvärdera de privata aktörerna och rensa bort de mindre effektiva.

Privatiseringsdiskussionen riskerar ibland att förskjuta fokus bort från andra önskvärda men mindre radikala förändringar. I en enkät som Arbetsmarknadsekonomiska rådet (AER) gjorde förra året angav

mer än en femtedel av de företag som inte utnyttjat något av Arbetsförmedlingens anställningsstöd att skälet var att de inte känt till möjligheten. Det talar för att något så enkelt som bättre information kan göra arbetsmarknadspolitiken mer effektiv.

Bättre kunskap hos arbetsgivarna skulle också kunna minska Arbetsförmedlingens, till viss del oförtjänta, imageproblem. Enligt AER:s enkät är nämligen företag som använt förmedlingens stöd mer positiva till dessa än företag som inte gjort det. Hela 45 procent av de företag som anställt med hjälp av sådana subventioner blev mer benägna att göra det i framtiden.

Antalet stödformer bör minskas, så att de blir lättare att hålla reda på för arbetsgivarna. Stöden bör också göras enklare. Tyvärr verkar stöd som samtidigt lägger stora krav på arbetsgivarna att tillhandahålla och administrera handledning eller utbildning upplevas som alltför betungande. Det är ett viktigt skäl till att instegsjobben för nyanlända och yrkesintroduktionsanställningarna inte fått några volymer. Stöd till utbildning bör i stället riktas direkt till individerna utan centrala föreskrifter om ansvar för arbetsgivarna.

Ett grundproblem när en arbetsgivare anställer en person med rätt till stöd är osäkerhet om dennes produktivitet. Benägenheten till sådana anställningar skulle öka om anställningarna kunde föregås av en provperiod. Arbetsgivaransvaret borde vidare kunna tas av Arbetsförmedlingen eller någon matchningsaktör, till exempel ett bemanningsföretag (som då måste få full tillgång till anställningsstöden).

Mycket kan göras för att förbättra arbetsmarknadspolitiken. Privata aktörer bör få en större roll. Men reformer måste vara väl genomtänkta om de ska ge önskade resultat. Och man måste vara medveten om att dagens arbetsmarknadsproblem är så stora att det inte finns något alexanderhugg som i ett slag kan lösa dem. Arbetsmarknadspolitiken blir aldrig igen så enkel som den var för Ams på 1960-talet.

Lars Calmfors